

Richard H. Thaler ve Cass Robert Sunstein,

Dürtme,

Pegasus Yayınları, 2018, 336 s.

Çeviren: Enver Günsel

Değerlendiren: Taha Eğri

Richard H. Thaler Chicago Üniversitesinde ekonomi profesörüdür ve 2017 yılı ekonomi dalında Nobel sahibidir. Amerikan İktisatçılar Derneği başkanlığına da yürütmüş olan Thaler, davranışsal iktisat alanında birçok çalışmaya imza atmıştır. Davranışsal alanda çalışan araştırmacılar; anaakım olarak ifade edilen iktisadi düşünceye aykırı iddialarla ortaya çıktıklarında, bugün artık tartışılması bize normal gelen birçok konuda çığır açmışlardır. Yarım asırlık bir geçmişe sahip olan davranışsal iktisat alanına katkıda bulunan isimlerin başında kuşkusuz Richard H. Thaler gelmektedir. *Dürtme* (Nudge) kitabının diğer yazarı, Cass Robert Sunstein ise Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesinde profesördür. Harvard'tan önce Chicago Üniversitesinde öğretim üyeliği yapmış ve Barack Obama yönetiminde Beyaz Saray'da üst düzey yönetici olarak da görev almıştır. *Nudge* dışında, *New York Times* gazetesinin çok satanlar listesinde yer alan *The World According to Star Wars* (2016) adlı kitap da dâhil olmak üzere özellikle siyaset alanındaki birçok kitabın da yazarıdır.

Kitabın içeriğinin tahlil edilmesinden önce davranışsal iktisat alanında Nobel ödülü alan Thaler'in çalışmalarından kısaca bahsedilmesi yararlı olacaktır. Thaler, 1974 yılında Rochester Üniversitesinde doktora eğitimini, insan davranışları üzerine ankete dayalı çalışmalarla tamamlamıştır. Doktor unvanını aldıktan sonra bir kon-

@ Dr. Öğr. Üyesi, Kırklareli Üniversitesi, tahaegri@gmail.com

0000-0001-9069-2677

Eğri, T. (2021). *Dürtme* [Richard H. Thaler, Cass Robert Sunstein'in *Dürtme* kitabının değerlendirme yazısı]. *İş Ahlakı Dergisi*, 14 (1), ss 191-195.

Kitap Değerlendirme

© İGİAD
DOI: 10.12711/tjbe.2020.14.1.0528
İş Ahlakı Dergisi, 2021
isahlakidergisi.com

Başvuru : 28.12.2020
Revizyon : 05.02.2021
Kabul : 04.06.2021
Basım : 06.2021

feransta tanıştığı Daniel Kahneman ve Amos Tversk ile Standford Üniversitesinde araştırmalarda bulunmuştur. Araştırmalarının sonucunda, Thaler, çalışmaları için önemli bir teorik arka plan inşa etmiştir. Yazar, özellikle *Dürtme* kitabıyla meşhur olmuşsa da davranışsal iktisat alanının şekillenmesinde çok önemli katkıları bulunmaktadır. Barberis, bu katkıları dört başlıkta toplamaktadır (2018). Thaler başta doktora tezi olmak üzere insan davranışlarında ve tercihlerinde anomaliler üzerinde durmuş ve daha sonra birçok iktisatçı bu anomalilerin tespit edilmesi için çalışmalar yapmıştır. Diğer taraftan, psikoloji temelli daha gerçekçi modellerin inşa edilmesini, bu modellerin ekonomik tercihlerde insanlara yol gösterilmesini ve genç araştırmacıların alana daha fazla ilgi göstermelerini sağlamıştır (Barberis, 2018, s. 662). Thaler'in çalışmaları bugün davranışsal iktisadın her alanına yayılmış olmakla birlikte bu çalışmalar, aynı alandaki onlarca çalışmanın öncüleri niteliğindedir. Psikoloji temelli bireysel tercihler, inançlar ve tercih süreçleri üzerine geliştirilen modellerde Thaler'in çalışmalarının izini bulmak mümkündür (Barberis, 2018, s. 669). Yazarın çalışmalarının detaylarını incelemek, yazının kapsamı dışında olsa da kitabın ortaya çıkışı hakkında bu kısa bilgiyi akılda tutmakta yarar vardır.

İnsanların tercihlerinin ve davranışlarının psikolojik temelleri üzerine yapılan çalışmalarla, rasyonalite varsayımı farklı örneklerle boşa çıkarılmıştır. Bugün, iktisat alanı dışında dahi bu kavrama aşinalık söz konusudur. Ancak 1970'lerin ortasında bu çalışmalar yapıldığında kuşkuyla karşılanılmaktaydı ve eleştiriler getirilmekteydi. Yıllar içinde yapılan araştırmalar ve ortaya konan modeller artık davranışsal iktisadın şekillenmesini ve müstakil bir bilim dalı olarak var olmasını sağlamıştır. Thaler, 40 yılı aşkın süre içerisinde farklı ortak yazarlarla çok sayıda eser meydana getirmiş, bu eserlerde insan davranışlarını incelemiş ve davranışların iktisadi tercihler açısından nasıl ele alınabileceğini ortaya koymuştur. Diğer bir ifadeyle sadece teorik çalışmalar yapmamış, aynı zamanda uygulamalı modeller de deneyerek alanın işlerliğini göstermiştir.

Bu birikim, *özgürlükçü paternalizm* (libertarian paternalism) adındaki siyasi bir düşünceye dönüşmüştür. Özgürlükçü paternalizmde; kamu politikalarının toplumları yönlendirebileceği düşüncesini ortaya atılmıştır. Davranışsal iktisadın sonuçlarından yola çıkarak, bireylerin tercihlerinin yönlendirilmesinin toplumsal ve bireysel faydayı artırabileceği iddia edilmiştir. Thaler 2003 yılında, *Dürtme* yayınlanmadan önce, Sunstein ile "Özgürlükçü Paternalizm Oksimoron Değildir (Libertarian Paternalism Is Not an Oxymoron)" başlıklı makaleyle kitabın teorik arka planını tartışmıştır. Kitap ise bu iddianın örneklerle geliştirilmesinden ve eleştirilere cevap verilmesinden oluşmuştur.

Dürtme, yukarıda bahsedilen makaleden müteşekkil uzun bir “Giriş” “İnsanlar ve İktisadiler”, “Para”, “Sağlık”, “Özgürlük” ve “Yeni Açılımlar ile Dürtme Uygulamalarına İtirazlar” başlıkları altında toplam beş ana bölümden ve daha sonra 2008 Finansal Krizi için eklenmiş kısa bir ekten oluşmaktadır. Yazarlar giriş bölümünde özgürlükçü paternalizm düşüncesini ele almış ve ilerleyen bölümlerde örneklerle konuyu açmışlardır.

Özgürlükçü paternalizm düşüncesi, kitabın mihenk taşıdır. Kitap, bu düşüncenin ispatıyla ve uygulama örnekleriyle yazılmıştır. Yazarlar, *özgürlük-liberteryenizm* ve *paternalizm* gibi iki zıt kavramın birlikte kullanılmasının aslında tek başlarına kullanılmasından daha etkili olduğunu iddia etmektedirler. Yazarlara göre; özgürlük, temelde seçme hakkı bulunmasından gelmektedir ve bu düşünce altında seçme özgürlüğü muhakkak olarak korunmaktadır. Diğer taraftan, paternalizmi ise toplumsal ve kişisel faydayı artıracak *seçim mimarlığı* olarak görmektedirler. Buna göre, “bir politika uygulaması seçim yapanları kendileri tarafından etraflıca değerlendirildiğinde de daha iyi bir duruma getirecek şekilde etkilemeye çalışıyorsa *paternalist*dir” (*Dürtme*, 2018, s. 16). Bu düşünceye göre, *seçim mimarları* oluşturacakları modeller insanların “daha iyi” tercihlere yönlendirebileceklerdir.

Kitap, insanları iki genel gruba ayırmaktadır; “insanlar” ve “iktisadiler”. Klasik iktisadi düşüncede kabul edilen ve karar alırken mantıksal yöntemleri kullanan ve rasyonel olduğu kabul edilen *homo economicus* “iktisadiler”; sezgisel hareket eden, kararlar alan *homo sapiens* ise kısaca “insanlar” olarak adlandırılmıştır. İktisadiler, karar alırken tam bilgi ve seçim yeteneğine sahip iken insanların birtakım sistemik hatalar yapacağı iddia edilmektedir. Buna göre, seçimler yapılırken çoğu zaman iyimserlik ve aşırı güven, kazançlar ve kayıplar, statüko eğilimi ve çerçeveleme gibi hatalar, tercihleri etkileyecektir (*Dürtme*, 2018, s. 49, 51, 52, 54). İnsanların ve iktisadilerin çeşitli senaryolarda almaları beklenen kararlar ile gerçekte aldıkları kararlar arasındaki uyumsuzluktan yola çıkarak, kitabın temel teorik yaklaşımının dayandırıldığı *dürtmeler* kitap boyunca ele alınmıştır.

Kitabın girişinde, bir ilkökul kantini üzerinden verilen örnekte dürtme modelinin etkileri ele alınmıştır. Olay; kantin sorumlusunun, çocukların davranışlarını gözlemleyerek, yiyeceklerin sunum sırasının tercihleri etkilediğini görmesiyle başlamaktadır. Öğrenciler çoğunlukla tezgâhta bulunan yiyeceklerden ilk sırada olanlara yönelmektedirler. Bu davranışı tespit eden sorumlu, beslenme sağlığı açısından bir düzenleme yaparak çocukların alışkanlıkları üzerinde etkili olmaya çalışmaktadır. Bu örnekte, sağlıklı besinlerin ilk sıralara yerleştirilmesinin ve daha az faydalı yiyeceklerin ise gerilere atılmasının sonuçları gösterilmektedir. Bu basit

düzenle, çocukların ilk sıralardaki tercihlerinin onlar farkında olmasa da daha faydalı olmasını sağlamıştır. Ancak paternalist bir yönetimden beklenen şekilde bir yasaklama olmamış, tüm yiyecekler çocukların önüne getirilmiş ve tercih onlara bırakılmıştır. Burada, kantin sorumlusu bir seçim mimarıdır. Seçim mimarı, seçme modeli üzerinde bir düzenleme ile bireysel faydayı artmıştır. Thaler'e ve Sunstein'a göre bu müdahale, özgürlüğü paternalizm içerisindedir ve faydayı artırmaktadır.

Kitabın diğer bölümleri; para, sağlık ve özgürlükte ise bu örneklerin, hayatın farklı alanlarına uygulandıklarında nasıl sonuçlar verecekleri, gerçek örneklerle ele alınmıştır. Örneğin, *bireysel emeklilik* sistemine girişin teşvik edilmesi yerine, zorunlu olarak ilk kayıt işleminin yapılarak sistemden çıkmanın serbest bırakılmasının daha fazla sonuç yarattığı gösterilmiştir. Benzer şekilde, organ bağıışı için tanıtımlar yerine, ehliyet alınırken otomatik organ bağıışısı tanımlanması daha etkin bir yoldur. Bu ve benzeri örneklerle yazarlar kitapta seçim mimarisinin özgürlükleri korurken politika yönlendirmelerinin etkinliğini ispatlamaya çalışmışlardır.

İngilizce *nudge* kelimesi dirsek ile bir kişiyi hafifçe iteklemek manasında kullanılmaktadır. Türkçeye de *Dürtme* olarak çevrilen kitap, insanların seçim özgürlüğüne dokunmadan, nasıl belirli bir istikamete doğru "yönlendirilebileceğini" göstermektedir. Bu dürtmelerin, iktisadi olarak, kişilerin kendi başlarına bırakıldıkları durumdan daha iyi bir sonuç doğuracağı iddia edilmektedir. Örneğin, bireysel emeklilik modellerinin yaşlılıkta sağladığı iktisadi faydaları önceden tahmin edemeyen işçilerin kendi başlarına bırakıldığında sisteme girmeme ihtimalleri yüksektir. Ancak *zorunlu katılım-serbest çıkış* modelinde bir kısım işçiler çıksa da erteleme vb. davranışsal sebeplerle sistemde kalan işçilerin emeklilik için daha fazla tasarruf edeceği görülmektedir.

Thaler ve Sunstein, kitabın son bölümünde kendilerine yöneltilen eleştirilere cevap vermişlerdir. Özellikle dürtmelerin manipülasyon ve baskı rejimine dönme riski olduğuna dair iddiaları kabul etmekle birlikte *şeffaflık* ile çözülebileceğini düşünmektedirler. Ayrıca devletin zaten var olduğunu göz önünde bulundurarak değerlendirmelerin yapılması gerektiğini belirtmişlerdir. Burada aşırılıklara kaçmadan, şeffaf bir uygulamanın maliyeti yokken, faydalarının daha fazla olacağı kanaatinde dirler.

Yazarlar, her ne kadar bu iddialara kısaca cevap vermeye çalışsalar da önerilerinin siyasal boyutu olması dolayısıyla eleştirilere maruz kalmaya devam etmektedirler. Dürtmeler konusu, şeffaf bir toplum tasavvuru içerisinde çekici sonuçları olan bir yaklaşım olarak karşımızda durmaktadır. Ancak bu modellerin uygulamalarının

ve sonuçlarının sadece Amerikan toplumu ve sistemi içerisinde değerlendirilmesi ise bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Dürtme olarak belirtilen politikaların, kurumsal yapısı oturmuş siyasi bir sistemde kullanılmasının maliyetleri, getirilerinden düşük olacaktır. Ayrıca bu politikaların kötüye kullanımı da benzer şekilde sınırlandırılabilir. Ancak kurumsal olarak az gelişmiş, siyasi kültürü zayıf ve iktidar gücünün dengesiz dağıldığı toplumlarda ise masum yönlendirmelerin dahi toplumsal kontrol araçlarına dönüşme ihtimali yüksektir. Özel sektör açısından bakıldığında ise çalışanların haklarını koruyan hukuki sistem ve diğer kurumsal yapılar bulunmadığında, dürtmeler, yöneticilerin çalışanlarını manipüle etme araçları olacaktır. Ayrıca, hangi aracın dürtme, hangisinin ise tercih kontrolü olduğunu ayırmak, kitaptaki örneklerin ötesinde karmaşık olaylarda zorlaşacaktır.

Thaler ve Sunstein tarafından kaleme alınan bu kitap, üçüncü bir seçenek olma iddiasıyla yola çıkmıştır. Bunu başarıp başaramadığı ise henüz tam olarak belirlenmiş değildir. Ancak kamu yönetimlerinin dikkatini çekmiştir ve uygulama örnekleri her geçen gün artmaktadır. Kitabın yazarları da hem Obama yönetimine hem de İngiltere yönetimine danışmanlık vererek aktif olarak kamu süreçlerine dâhil olmuşlardır. Literatürde ve uygulamada görülenlere göre, davranışsal araçların kullanımını her geçen gün artan bir ivmeyle çoğaltacaktır.

Kaynakça

Sunstein, C., & Thaler, R. (2003). Libertarian paternalism is not an oxymoron. *The University of Chicago Law Review*, 70(4), 1159-1202. <https://doi.org/10.2307/1600573>

Barberis, N. (2018). Richard Thaler and the rise of behavioral economics. *The Scandinavian Journal of Economics*, 120, 661-684. <https://doi.org/10.1111/sjoe.12313>